

УДК 336: 631.162

Л. І. Бровко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Д. А. Сіра,
студент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

L. Brovko,
Ph.D., associate professor, assistant professor of finance, Dnepropetrovsk State Agrarian-Economic University,
Dnepropetrovsk
D. Sira,
student, Dnepropetrovsk State Agrarian-Economic University, Dnepropetrovsk

THE STATE AND EFFICIENCY OF MANAGING CIRCULATING ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено стан та структура оборотних активів підприємств України та окремих її регіонів, визначено поняття оборотних активів, проведено аналіз показників ефективності управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств регіонів степової зони України та сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області, запропоновано шляхи поліпшення управління оборотними активами на сільськогосподарських підприємствах.

The article examines the status and structure of current assets of enterprises of Ukraine and its regions, defined the concept of current assets, the analysis of indicators of efficiency of management of working assets of agricultural enterprises in the regions of steppe zone of Ukraine and agricultural enterprises of Dnepropetrovsk region and suggests ways to improve the management of working assets of agricultural enterprises.

Ключові слова: оборотні активи, сільське господарство, підприємство, управління.
Key words: current assets, agriculture, enterprise, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Україна — це аграрна країна. Саме галузь сільського господарства є однією з візитних карток нашої держави. Для розвитку сільськогосподарського виробництва необхідні кошти для закупівлі більш нової сучасної техніки (основних засобів), сировини для вирощення продукції (оборотні активи). Без цих двох компонентів не можливе існування ефективного та прибуткового підприємства галузі сільського виробництва. В зв'язку з тим, що сільськогосподарські підприємства не отримують необхідної допомоги з боку держави, більшість підприємств є приватними, тому самостійно формують оборотні активи (оборотний капітал), через що можливе їх недостатня кількість на підприємстві. З цього боку також є певні недоліки, а саме проблеми в політиці управлін-

ням оборотними активами сільськогосподарських підприємств. Тому важливим завданням є дослідження стану оборотних активів та аналіз показників ефективності управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств для визначення та розгляду найбільш вдалих рішень щодо покращення управління оборотними активами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням управління оборотних активів сільськогосподарських підприємств останнім часом займалися такі вчені та економісти: М. Білик, І. Бланк, Р. Бредлі, Ф. Горбонос, Н. Измайлова, Н. Ковальчук, Л. Мельник, Р. Мерстон, Г. Нашкерська, Н. Окселенко. На сьогодні безліч теоретичних та практичних питань щодо управління оборотними активами на сільськогосподарських підприємствах не є розглянутими та повністю вивченими, а тому новизною да-

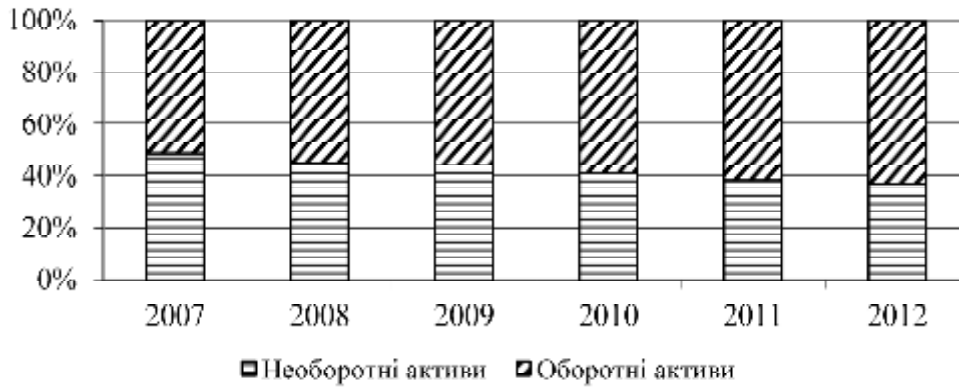

Рис. 1. Динаміка структури балансу сільськогосподарських підприємств України в 2007–2012 рр., %

Джерело: [12].

ного матеріалу є дослідження структури оборотних активів України за останні 5 років та степової зони України за 2012 рік та аналіз показників управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження стану оборотних активів України та показників управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області задля пошуку головних проблем в управлінні оборотними активами підприємств сільського господарства та їх усунення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Згідно з П(С)БО № 2 "Баланс" оборотні активи — це кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи призначені для реалізації чи споживання протягом

одного операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати балансу. Натомість, Г.В. Нашкерська вважає, що оборотні активи — це грошові кошти, що вкладені для створення оборотних виробничих фондів та фондів в обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва [3, с. 317]. Більш повне та ширше поняття оборотних активів наводить М.Д. Білик: "Оборотні активи — це група мобільних засобів із періодом використанні до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями" [2, с. 161].

Безумовно, автори наводять конструктивні та правильні пояснення щодо поняття "оборотні активи". В сільському господарстві оборотні активи — це засоби, що використовуються протягом одного операційного циклу або не більше одного року. Основна частина оборотних активів припадає на вирощування про-

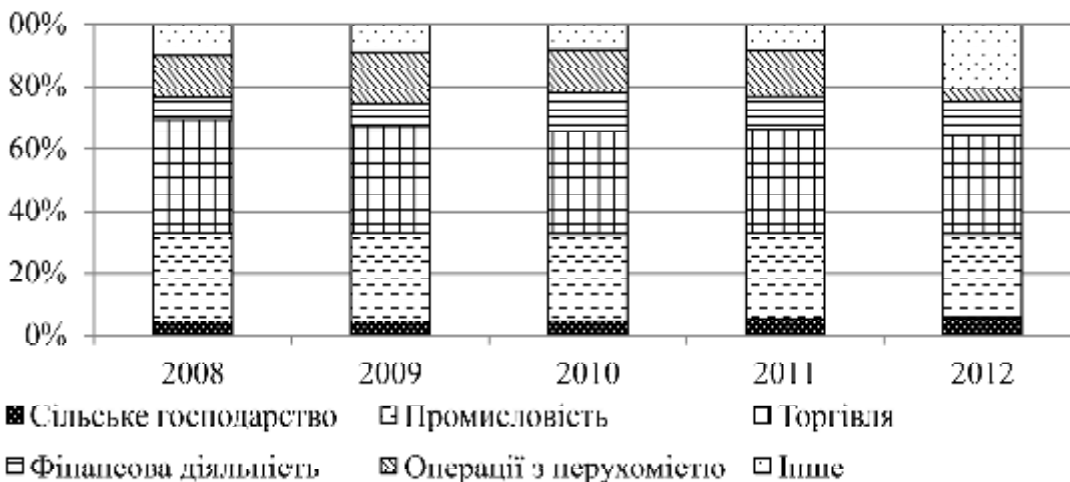

Рис. 2. Динаміка питомої ваги оборотних активів підприємств України за видами економічної діяльності в 2008–2012 рр., %

Джерело: [12].

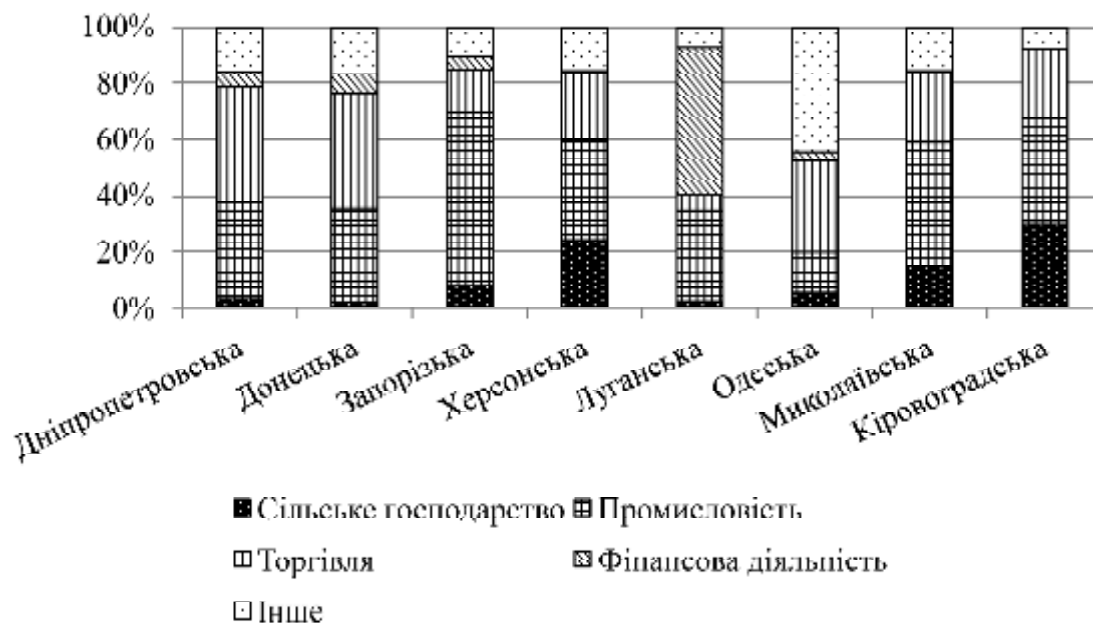

Рис. 3. Динаміка питомої ваги оборотних активів підприємств степової зони за видами економічної діяльності в 2012 рр., %

Джерело: [3—12].

дукції рослинництва або тваринництва, при цьому оскільки виробництво сільськогосподарської продукції є сезонним, то характерною рисою оборотних активів в сільському господарстві є тривалий виробничий цикл.

Разом з тим, оборотні активи в галузі сільського господарства завжди перевищували необоротні. Дані управління статистики України за 2007—2012 роки підтверджують це. Динаміка балансу сільськогосподарських підприємств України наведена на рисунку 1.

Перевищення оборотних активів над необоротними у галузі сільського господарства говорить про те, що або виробництво було розширене в результаті збільшення посівних площ, кількості сільськогосподарських підприємств, або на обсяг оборотних активів вплинула інфляція, або відбулося зменшення коефіцієнта оборотності оборотних активів.

Окрім сільського господарства, в Україні розвивається безліч інших галузей. Станом на 2012 рік (рис. 2) питома вага оборотних активів в сільському господарстві становить близько 6 % (четверта позиція в галузях економічної діяльності після промисловості, торгівлі, фінансової діяльності).

До категорії "Інше" віднесено наступні види економічної діяльності: будівництво, харчова діяльність, зв'язок, освіта, охорона праці, мистецтво, наукова діяльність тощо.

На сьогоднішній день в Україні найбільш розвинутими областями в галузі сільського господарства є області степової зони України, до

складу якої входять Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Херсонська, Луганська, Одеська, Миколаївська, Кіровоградська області.

Провівши аналіз динаміки питомої ваги оборотних активів підприємств степової зони України (рис. 3), видно, що найбільше оборотних активів у галузі сільського виробництва зосереджено в таких областях, як Херсонська, Миколаївська та Кіровоградська, а найменше — в Дніпропетровській, Донецькій, Луганській областях. До категорії "Інше" було віднесено такі види економічної діяльності, як будівництво, транспорт, харчування, наукова діяльність, освіта, охорона здоров'я, зв'язок.

Натомість, вартість оборотних активів регіонів степової зони та аналіз показників інтенсивності (табл. 1) показала, що найбільше оборотних активів сільськогосподарських підприємств зосереджено в Дніпропетровській, Кіровоградській та Донецькій областях, аналогічно з показниками інтенсивності: на 1 га угідь в даних областях припадає 4,58 тис. грн., 4,19 тис. грн. та 4,33 тис. грн. відповідно (дана тенденція спостерігалась серед вартості оборотних активів на одне сільськогосподарське підприємство).

Це пояснює, що такі області, як Дніпропетровська та Донецька — економічно розвинуті регіони, а ось Кіровоградська область основний прибуток приносить в результаті вирощування сільської продукції (разом з галуззю промисловості).

Таблиця 1. Показники рівня інтенсивності сільськогосподарських підприємств степової зони України в 2012 р.

Обл.аст.	Оборотні активи, млн грн.	Кількість підприємств сільськогосподарства	Кількість сільськогосподарських угідь, тис. га	Привадає оборотних активів на сільськогосподарське підприємство, тис. грн.	Привадає оборотних активів на 1 га угідь, тис. грн.
Дніпропетровська	11510,95	3797	2514,3	3031,59	4,58
Донецька	7949,07	2088	1835,8	3807,02	4,33
Закарпатська	5101,46	2752	2242,2	1853,73	2,28
Херсонська	4793,20	2492	1858,7	1923,47	2,58
Луганська	3883,25	1469	1724,3	2643,46	2,24
Одеська	5354,23	4886	2592,4	1095,83	2,07
Миколаївська	4909,09	3634	2007,1	1350,88	2,45
Кіровоградська	8325,96	2969	2035,7	2871,66	4,19
Всього	52027,29	24087	16820,5	2139,97	3,09

Джерело: [3–12].

Отже, Дніпропетровська область є найбільш розвинутою областю в Україні. За випуском валової продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах Дніпропетровська область у 2012 році зайняла п'яте місце по Україні (6644,4 млн грн.) після Вінницької, Київської, Полтавської та Черкаської областей, що свідчить про лідерство регіону серед областей степової зони. На сьогодні в регіоні функціонує 43083 підприємства, з них 3797 сільськогосподарських. Дніпропетровська область розташована в степовій зоні України, де знаходяться найбільш родючі землі — чорноземи. Оборотні активи відіграють одну з важливих ролей в фінансовому житті підприємства.

Станом на 2012 рік, найбільшу частку серед оборотних активів сільськогосподарських підприємств Дніпропетровщини займають запаси та (або) дебіторська заборгованість (рис. 4).

Для визначення ефективності використання оборотних активів розраховано показники в таблиці 2. Згідно з отриманими даними, найбільш ефективно управління оборотними активами спостерігається на ПрАТ "Агро-Союз" та ПСП "АФ "Перше травня".

До найважливіших показників управління оборотними активами відносять період обороту запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та операційний цикл. На всіх підприємствах, окрім "Агро-Союз" та "Перше травня", показники значно погіршилися.

Коефіцієнт оборотності обігових коштів, наприклад, показує, що виручка на підприємствах була значно нижчою за обсяги оборотних активів, що негативно вплинуло на роботу підприємств. Період операційного циклу показує нам, наскільки швидко запаси перетворюються у гроші (принесуть прибуток). Знову спостерігається негативна тенденція до зростання майже на всіх підприємствах, окрім ПрАТ

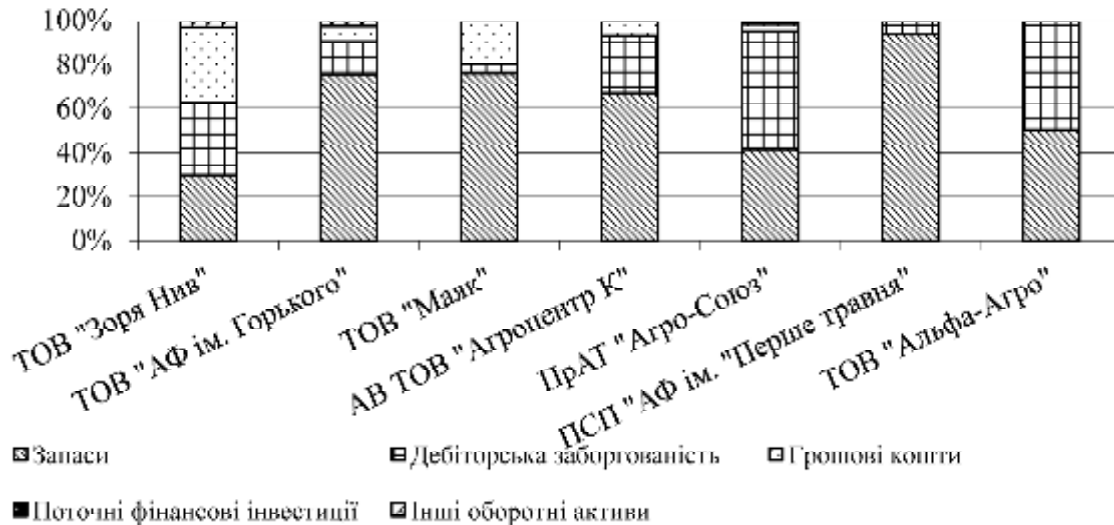

Рис. 4. Структура оборотних активів підприємств Дніпропетровської області в 2012 р., %

Джерело: за даними бухгалтерської звітності підприємств.

Таблиця 2. Показники ефективності управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств Дніпропетровщини в 2009–2012 рр.

Показник	Назва підприємства	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення 2012 р. до 2009 р., %
Коефіцієнт оборотності обігових коштів	ТОВ "Зоря Нив"	1,93	1,20	0,61	1,16	-39,83
	ТОВ "АФ ім. Горького"	1,59	1,07	1,37	0,91	-42,64
	ТОВ "Маяк"	0,94	1,04	0,63	0,78	-17,46
	АВ ТОВ "Агроцентр К"	1,27	1,24	1,45	1,15	-8,96
	ПрАТ "Агро-Союз"	0,92	0,78	1,19	1,52	65,70
	ПСП "АФ "Перше травня"	1,98	1,64	1,77	3,02	52,59
	ТОВ "Альфа-Агро"	1,65	0,84	1,39	1,33	-19,77
Період одного обороту обігових коштів	ТОВ "Зоря Нив"	187	301	588	310	66,19
	ТОВ "АФ ім. Горького"	227	336	263	395	74,32
	ТОВ "Маяк"	383	347	572	464	21,15
	АВ ТОВ "Агроцентр К"	284	290	248	312	9,84
	ПрАТ "Агро-Союз"	392	460	303	237	-39,65
	ПСП "АФ "Перше травня"	182	220	203	119	-34,46
	ТОВ "Альфа-Агро"	218	427	258	271	24,64
Період одного обороту запасів	ТОВ "Зоря Нив"	48	181	517	112	134,81
	ТОВ "АФ ім. Горького"	141	240	236	232	64,14
	ТОВ "Маяк"	408	372	742	471	15,61
	АВ ТОВ "Агроцентр К"	198	132	124	217	9,60
	ПрАТ "Агро-Союз"	132	129	85	48	-63,60
	ПСП "АФ "Перше травня"	160	220	190	101	-36,82
	ТОВ "Альфа-Агро"	80	314	201	135	67,97
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	ТОВ "Зоря Нив"	9,25	1,90	20,91	3,88	-58,04
	ТОВ "АФ ім. Горького"	5,64	3,48	12,70	5,92	4,90
	ТОВ "Маяк"	11,65	4,23	6,38	20,90	79,40
	АВ ТОВ "Агроцентр К"	4,88	2,93	2,80	2,24	-54,06
	ПрАТ "Агро-Союз"	4,55	3,60	4,35	2,81	-38,23
	ПСП "АФ "Перше травня"	29,65	15,02	14,03	49,15	65,77
	ТОВ "Альфа-Агро"	2,42	1,71	3,22	2,68	10,96
Коефіцієнт оборотності готової продукції	ТОВ "Зоря Нив"	96,91	6,73	1,06	18,72	-80,68
	ТОВ "АФ ім. Горького"	6,94	3,65	3,80	2,22	-68,01
	ТОВ "Маяк"	4,22	25,58	3,75	5,11	20,99
	АВ ТОВ "Агроцентр К"	2,92	6,43	8,12	3,16	8,11
	ПрАТ "Агро-Союз"	5,15	4,51	6,89	14,47	180,75
	ПСП "АФ "Перше травня"	53,67	104,84	179,52	360,77	572,24
	ТОВ "Альфа-Агро"	10,72	2,35	4,10	4,48	-58,18
Період операційного циклу	ТОВ "Зоря Нив"	87	370	534	205	136,39
	ТОВ "АФ ім. Горького"	205	344	265	293	42,73
	ТОВ "Маяк"	439	457	798	489	11,39
	АВ ТОВ "Агроцентр К"	272	255	253	378	38,89
	ПрАТ "Агро-Союз"	211	229	168	176	-16,48
	ПСП "АФ "Перше травня"	172	244	216	108	-37,02
	ТОВ "Альфа-Агро"	229	525	313	269	17,39

Джерело: за даними бухгалтерської звітності підприємств.

"Агро-Союз" та ПСП "АФ "Перше травня". Незначне збільшення даного показника відбулось в ТОВ "Маяк" та ТОВ "Альфа-Агро" (на 11,39 та 17,39 %, відповідно). Застій оборотних активів, їх нераціональне використання призводить, в свою чергу, до збільшення виробничого циклу і, як наслідок, зменшення прибутку підприємства (або отримання збитку).

Для покращення управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств необхідно запровадити облік та нормування всіх складових оборотних активів, аналіз основних тенденцій показників ефективності використання оборотних активів, оцінку короткотрокових потреб в готівкових засобах і управління запасами.

ВИСНОВКИ

Дослідивши стан оборотних активів України та окремих її регіонів, спостерігалось зростання оборотних активів сільськогосподарських підприємств з кожним роком та збільшення оборотних активів в структурі балансу по Україні серед сільськогосподарських підприємств. Разом з тим, щодо конкретної проблематики управління оборотними активами в Дніпропетровській області, то для його покращення необхідно застосовувати більш повний аспект рішень даної проблеми, а саме: раціональний розподіл оборотних активів на протязі операційного циклу задля максимізації прибутку, поліпшення управлінської структури на підприємствах в результаті постійного контролю за формуванням, розподілом та викорис-

танням оборотних активів, досягнення високих показників рентабельності оборотних активів шляхом оптимізації структури оборотних активів та отриманого прибутку в результаті їх використання.

Отже, внаслідок впровадження ефективної політики управління оборотними засобами сільськогосподарських підприємств в регіонах відбувається забезпечення безперебійної роботи підприємства, зниження обсягів вільних поточних активів (зниження витрат на їх фінансування), прискорення обороту оборотних засобів, максимізація прибутку підприємства при збереженні ліквідності та платоспроможності.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 "Баланс" від 21.06.99 № 396/3689 // Все про бухгалтерський облік. — 2000. — № 11. — 158 с.
2. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств / М.Д. Білик. — К.: Знання, 1999. — 312 с.
3. Нашкерська Г.В. Фінансовий облік: навч. посіб. / Г.В. Нашкерська. — К.: Кондор, 2005. — 503 с.
4. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dnestrstat.gov.ua>
5. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Донецькій області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform/finans7.php?dn=1212>
6. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Запорізькій області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/finans_7_2012.pdf
7. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Кіровоградській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kr.ukrstat.gov.ua/stat_inf_rik_finansy.htm
8. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Луганській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.lugastat.lg.ua/sinf/finans/finans1013_8.php
9. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Миколаївській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>
10. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Одеській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

11. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Херсонській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/statistichna-informatsiya/729-finansi/2063-struktura-balansu-pidприємств-za-vidami.html>

12. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

References:

1. "Provision (standard) of accounting 2 "Balance" from 21.06.99" (2000), Vse pro bukhhal'ters'kyj oblik, vol. № 11. p. 158.
2. Bilyk, M. D. (1999), Upravlinnya finansamy derzhavnykh pidpryemstv [Financial Management of state enterprises], Znannia, Kyiv, Ukraine.
3. Naskerka, G.V. (2005), Finansovyj oblik [Century Financial accounting], Condor, Kyiv, Ukraine.
4. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Dnipropetrovsk region" (2013), available at: <http://www.dnestrstat.gov.ua>
5. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Donetsk region" (2013) available at: <http://donetskstat.gov.ua/statinform/finans7.php?dn=1212>
6. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Zaporizhzhya region" (2013), available at: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/finans_7_2012.pdf
7. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Kirovohrad region" (2013), available at: http://www.kr.ukrstat.gov.ua/stat_inf_rik_finansy.htm#7
8. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Lugansk region" (2013), available at: http://www.lugastat.lg.ua/sinf/finans/finans1013_8.php
9. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Mykolaiv region" (2013), available at: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>
10. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Odessa region" (2013), available at: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
11. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in the Kherson region" (2013), available at: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/statistichna-informatsiya/729-finansi/2063-struktura-balansu-pidприємств-za-vidami.html>
12. "Balance sheet structure of enterprises by kinds of economic activities in Ukraine" (2013) available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
Стаття надійшла до редакції 25.03.2014 р.